

Stručni arhivistički ispit i stručna zvanja u funkciji osposobljavanja arhivskih kadrova

IZET ŠABOTIĆ, PROF. DR.

Archival Councilor University of Tuzla, Faculty of Arts, Tihomila Markovića 1, 75000 Tuzla, Bosna and Herzegovina
e-mail: izet.sabotic@untz.ba

Professional Archival Exam and Professional Titles as a Way of Educating Archivists

ABSTRACT

The paper emphasizes the importance of conducting professional exams (for archivists and records managers) as part of education necessary for the process of performing archival activity. There is a different practice in Bosnia and Herzegovina regarding archival studies and the acquisition of archivist vocations, which has a significant impact on the structure of archival personnel. In this paper, the author presents the positive experience of the Archives of Tuzla Canton, where exams are conducted on the basis of the provisions of the Act and bylaws, and in particular by the Program of professional exams, which are separately made for archive staff and records managers. Such practice has had a significant impact on raising the level of knowledge, which has contributed to the enhancement of archival activity. We believe this is a good way to educate and inform archive staff, but it is not complete yet. Therefore, the archival profession should strive for consistent educational processes and systems, which include the education of archival staff through all levels of the undergraduate, graduate, master and doctoral studies. Only in this way can we have educated and qualified personnel ready to professionally perform archival duties.

Key words: archive staff, archival exam, archival technician, archivist technician, archivist

Esami professionali archivistici e titoli professionali come mezzo di formazione degli archivisti

SINTESI

L'articolo mette in rilievo l'importanza di condurre esami professionali (per gli archivisti ed i responsabili dei documenti) come parte della formazione necessaria per eseguire attività di archiviazione. C'è una prassi differente in Bosnia Erzegovina per quanto riguarda studi archivistici e l'acquisizione della professionalità archivistica, che ha un impatto significativo sulla struttura del personale archivistico. In questo articolo, l'autore presenta la positiva esperienza dell'Archivio del Cantone di Tuzla, dove gli esami si svolgono sulla base delle disposizioni ed articoli di legge, in particolare del Programma di esami professionali, fatti separatamente per il personale archivistico ed i gestori d'archivio. Tale pratica ha avuto un impatto significativo sull'innalzamento del livello della competenza, contribuendo al potenziamento dell'attività archivistica. Crediamo che questo sia un buon modo per educare e informare il personale dell'archivio, ma non è completo. Pertanto, la professione archivistica dovrebbe concentrarsi su processi educativi coerenti e sistemi che includano la formazione del personale d'archivio attraverso tutti i livelli di laurea, master e dottorati. Solo in questo modo possiamo avere personale qualificato pronto ad eseguire professionalmente compiti archivistici.

Parole chiave: personale archivistico, tecnici archivistici, archivista tecnico, archivista

Arhivski strokovni ispit in strokovni nazivi v funkciji usposabljanja arhivskih kadrov

IZVLEČEK

Prispevke opozarja na pomen izvedbe postopka opravljanja arhivskega (arhivarskega) izpita, kot neke vrste izobraževanja, ki je nujno za opravljanje arhivske dejavnosti. V Bosni in Hercegovini obstaja različna praksa glede opravljanja arhivskega izpita in pridobitve nazivov s področja arhivske dejavnosti, kar pomembno vpliva tudi na oblikovanje strokovnega arhivskega kadra. Avtor je v prispevku predstavil pozitivno izkušnjo Arhiva Tuzelskega kantona, kjer se opravljanje arhivskega izpita izvaja na podlagi določb zakona in podzakonskih aktov, posebno pa na podlagi programa za opravljanje strokovnega arhivskega (arhivarskega) izpita, ki je posebej pripravljen za delavce iz arhivov in delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom pri ustvarjalcih. Takšna praksa je pomembno vplivala na dvig ravni znanja tako arhivskih delavcev v arhivih, kot tudi pri ustvarjalcih, kar je vplivalo na pospešitev opra-

vljanja arhivske dejavnosti. Mnenja smo, da je to dober način izobraževanja in usposabljanja arhivskega kadra, vendar ne popoln. Zato mora arhivska stroka težiti k bolj konsistentnim izobraževalnim procesom in sistemom, ki bi vključevali vse nivoje izobraževanja arhivskih kadrov, od srednjega, dodiplomskega, magistrskega do doktorskega študija. Samo na ta način imamo lahko izobražene in usposobljene kadre, ki bi lahko opravljali arhivsko dejavnost na profesionalen način.

Ključne besede: arhivski kadri, arhivski strokovni izpit, arhivski tehnik, arhivist tehnik, arhivist, delavec, ki dela z dokumentarnim gradivom, arhivar

Stručni arhivistički ispit i stručna zvanja u funkciji osposobljavanja arhivskih kadrova

ABSTRAKT

U radu je ukazano na značaj provođenja postupka polaganja stručnog arhivističkog (arhivarskog) ispita, kao vida edukacije neophodne za proces obavljanja arhivske djelatnosti. U Bosni i Hercegovini postoji različita praksa po pitanju polaganja arhivističkog ispita i sticanja arhivističkih zvanja, što značajno utiče i na forme oblikovanja stručnog arhivskog kadra. Autor je u radu predstavio pozitivno iskustvo Arhiva Tuzlanskog kantona na tom planu, gdje se polaganje arhivističkog ispita provodi na osnovu odredaba Zakona i podzakonskih akata, te posebno po osnovu programa za polaganje stručno arhivističkog (arhivarskog) ispita, koji su zasebno urađeni za djelatnike iz arhiva i djelatnike iz registratura. Takva praksa je značajno uticala na podizanje nivoa znanja, kako arhivsku djelatnika u arhivima, tako i u registraturama, što je uticalo na pospešivanje obavljanja arhivske djelatnosti. Smatramo da je ovo dobar vid obrazovanja i educiranja arhivskog kadra, ali ne i potpuni. Stoga, arhivska struka treba težiti konzistentnim obrazovnim procesima i sistemima, koji podrazumijevaju obrazovanje arhivskih kadrova kroz sve nivoje od srednjeg, dodiplomskeg, mastera i doktorskog studija. Samo na taj način možemo imati obrazovane i osposobljene kadrove, spremne da na profesionalan način obavljaju arhivsku djelatnost.

Ključne riječi: arhivski kadrovi, stručni arhivski ispit, arhivski tehničar, arhivar tehničar, arhivist, arhivar

1 Uvodne naznake

Arhivska djelatnost je po mnogo čemu specifična, pa i po pitanju profila kadrova koji su nosioci djelatnosti. Kako je arhivistika jako dinamična naučna disciplina, iskazuje se potreba stalnog educiranja arhivskih kadrova u smislu praćenja novih znanja koja se primjenjuju u arhivskoj djelatnosti. To zahtijeva značajnu mobilnost arhivskih kadrova, onu stručno-naučnu, ali i organizacijsku. Od stručne i organizacione osposobljenosti arhivskih kadrova u velikoj mjeri zavisi primarni zadatak arhivske struke koji se odnosi na uspostavu sistema zaštite, upravljanja i korištenja arhivske građe.

U najvećem broju arhivskih službi u procesu obavljanja arhivske djelatnosti uspostavljena je ustaljena forma rada arhivskih djelatnika. Riječ je o poprilično ustaljenom pristupu radnim zadacima, koji je prilagođen ranije planiranim potrebama¹, kako bi se uspješno odgovorilo na zadate im obaveze. Iskazane potrebe su veoma zahtjevne i kompleksne. Iste traže od arhivskog djelatnika stručnost, profesionalnost i odgovornost. Upravo od ove tri komponente koje treba da posjeduje arhivski djelatnik u velikoj mjeri zavisi ukupnost arhivske djelatnosti. Kompleksnost i složenost arhivskih zadataka u dobroj mjeri određuje stručni i organizacioni profil arhivskog djelatnika. Najčešće, profil arhivskog djelatnika je vezana za potrebu arhivske struke, u teoretskom i pragmatičnom pogledu. No, nerijetko u praksi je prisutna činjenica da profil arhivskog djelatnika nije prilagođen sa potrebama struke, što dovodi do problema i za samog djelatnika, ali i za struku uopšte. Ovo je važno pitanje, jer stručnost, profesionalnost i mobilnost arhivskog kadra najdirektnije utiče na uspješnost obavljanja arhivske djelatnosti. Stoga je potrebno voditi računa o kadrovskoj politici u arhivskoj djelatnosti. Ovdje se misli o arhivskim djelatnicima u registraturama i u arhivima, jer i jedni i drugi su najdirektnije vezani za sudbinu arhivske građe.

Arhivski kadrovi značajno utiču na arhivsku djelatnost. Od njihovog direktnog angažmana i djelovanja zavise ukupni rezultati u obavljanju arhivske djelatnosti. U radu arhivskih kadrova u praksi su postoje brojne protivrječnosti, različiti pristupi i djelovanja, različito poimanje i tretiranje problematike, različito sagledavanje najvažnijih segmenata djelatnosti, što je rezultat različitog pristupa u obavljanju arhivske djelatnosti. Prisutne različitosti i kontraverze proizilaze između ostalog zbog stručnog, naučnog

1. Te su potrebe sadržane u Godišnjim planovima i programima rada, gdje se normiraju i vremenski utvrđuju zadaci.

i organizacionog profila arhivskih kadrova, od kojeg zavisi njihov pristup prema poslu kojeg obavljaju. Taj pristup zavisi i od same prirode, suštine, a nekada i obima i složenosti problematike. Nekada su te razlike toliko izražene, da dovode do različitih rezultata u obimu, stručnoj formi i ukupnosti. Ovo dolazi i zbog činjenice, jer u sistemu obrazovanja ili nemamo zastupljenih obrazovnih programa za arhivski kadar, ili tamo gdje postoje, nisu prilagođeni potrebama arhivske struke. U Bosni i Hercegovini ne postoji strategija obrazovanja arhivskog kadra. Obrazovanje se ne vrši ni na jednom nivou, pa se u oblasti arhivske djelatnosti „regrutuju“ kadrovi iz drugih obrazovnih profila, čije prilagođavanje arhivskim zadacima podrazumijeva stalnu edukaciju i usavršavanje. Jedan od značajnih vidova educiranja arhivskog kadra jeste polaganje stručnog arhivističkog ispita i sticanje arhivističkih zvanja.

2 Arhivistički ispit kao vid stručne nadgradnje

Arhivska služba Bosne i Hercegovine, kao mlada služba², nije uspjela da se profiliše kroz obrazovanje kadrova u redovnom obrazovnom sistemu. Ni na jednom nivou (srednjoškolski, dodiplomski, master, doktorski sudiji) nije se egzistira program kroz koji bi se školovali arhivski kadrovi za potrebe arhivske djelatnosti. Početkom 80-ih godina 20. stoljeća učinjen je pokušaj u Sarajevu, i školovana je jedna generacija arhivskih tehničara. Dalje se od toga nije otišlo. Danas se stanje na planu obrazovanja arhivskih kadrova nije značajnije promijenilo. Iako smo svjedoci da se na svim nivoima obrazovanja uvode novi stručni i naučni profili, arhivistika nije uspjela da se nametne i nađe svoje mjesto u redovnom obrazovnom sistemu u Bosni i Hercegovini. Najveći pomak na tom planu učinjen je izučavanjem predmeta *Arhivistika* i *Arhivska praksa* na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli i Odsjeku za historiju Fakulteta humanističkih nauka u Mostaru. Na drugim fakultetima, posebno državnim, *Arhivistika* se izučava u sklopu predmeta Pomoćne historijske nauke. Niti na jednom fakultetu nemamo zastupljenu *Arhivistiku* na drugom i trećem ciklusu. Treba kazati i to, da postoje nagovještaji kod nekih privatnih fakulteta o osnivanju katedre arhivistike. Međutim, nismo optimistični u tom pogledu, jer saznanja upućuju da se ovdje više radi o drugim ciljevima, nego o istinskoj potrebi školovanja arhivskih kadrova i promociji arhivskog znanja.

Međutim, evidentno je da postoje realne potrebe za obrazovanjem arhivskih kadrova u Bosni i Hercegovini, jer neadekvatni arhivski kadrovi ne mogu odgovoriti širokoj lepezi složenih problema sa kojim se danas sreće arhivska struka u Bosni i Hercegovini. To svakako ima uticaja na krajnji ishod u ukupnim rezultatima u oblasti arhivske djelatnosti.

U takvim okolnostima, prije svega arhivske ustanove, posežu za raznim formama dopunskog obrazovanja i osposobljavanja arhivskih kadrova. Najveći domet se postigao kroz obaveznu zakonsku formu polaganja stručnog arhivističkog ispita i sticanja arhivističkih zvanja. U svim zakonima za arhivsku djelatnost u Bosni i Hercegovini, manje više predviđeno je obavezno polaganje arhivskog (arhivističkog) ispita. Međutim, to nije urađeno jednoobrazno, tako da se kroz ovu zakonsku proceduru nije uspio uspostaviti jedinstven sistem obrazovanja i educiranja arhivskih kadrova.

Navedena problematika je različito tretirana, i sa aspekta obimnosti i sa aspekta stručnosti. Tako je u *Zakonu o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine (2001)* to tretirano samo u jednom članu i sa dosta nejasnoće³. Arhiv Federacije Bosne i Hercegovine, je kroz arhivsko zakonodavstvo pitanju educiranja arhivskih kadrova posvetio više pažnje, ali u praktičnom smislu to nije imalo značajniji domet. Na federalnom nivou, pored zastupljenosti u osnovnom zakonu, donesena je *Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticane stručnih zvanja u arhivskoj struci (2003 i 2009)*, te urađen *Program stručnog arhivističkog ispita za pripravnike i službenike u organima uprave i službama za upravu i pravnim osobama u Federaciji Bosne i Hercegovini (2003)*. Programom su utvrđene oblasti koje obuhvata stručni arhivistički ispit, i to: *Arhivistika, Kancelarijsko poslovanje, 3. Arhivsko zakonodavstvo, Historijski razvoj arhivistike, Arhivistika i informatike i Strani jezik*. Treba istaći, da i pored toga što su dati posebni uslovi, kako bi se pristupilo polaganju arhivističkog ispita, u praksi se nerijetko to ne poštuje, te se pristupa arhivističkom ispitu, a da predhodno nisu ispunjeni zakonom propisani uslovi. To u

2. Ista je nastala tek nakon Drugog svjetskog rata, osnivanjem Državnog arhiva Bosne i Hercegovine 1947. godine, a potom i drugih gradskih i regionalnih arhiva.

3. U čl. 40. *Zakona* stoji da Arhivsko vijeće Bosne i Hercegovine imenuje Komisiju za polaganje stručnih ispita za za arhivska zvanja, službenika u nadležnosti Arhiva Bosne i Hercegovine, te je još u čl. 31. i 32. Uopćeno navedeno da Arhiv vrši stručno obrazovanje i osposobljavanje službenika stvaratelja i imatelja registraturne i arhivske građe. Od tada do danas, to je mrtvo slovo na papiru, jer Arhiv Bosne i Hercegovine nije učinio ništa na tom plani.

određenoj mjeri devalvira čitav proces, jer je enormno veliki broj djelatnika prošlo kroz isti, a da to u krajnjoj instanci nije dalo rezultata.

Kad je riječ o manjem entitetu Bosne i Hercegovine Republici Srpskoj, u *Zakonu o arhivskoj djelatnosti RS* (1998) ova problematika je tretirana posebnim VII poglavljem „Stručna zvanja u arhivskoj djelatnosti“, gdje su članom 76. i 77. date osnovne naznake vezane za stručna zvanja te postupak i proceduru njihovog sticanja. Bliže ova oblast je uređena *Pravilnikom o uslovima, rokovima i načinu polaganja stručnog arhivskog ispita, priznavanju arhivskog ispita i uslovima sticanja stručnih arhivskih zvanja* (2010). Poznato je da Arhiv RS po osnovu navedenih akata organizira stručni ispit za arhivske djelatnike. Program po kojem se navedeno provodi nije nam poznat. Ono što je izvjesno stručna arhivistička zvanja na nivou arhivske djelatnosti nisu istovjetna u RS i ostalim djelovima Bosne i Hercegovine. U Federaciji Bosne i Hercegovine oblast polaganja stručnog ispita i sticanja zvanja u arhivskoj djelatnosti uređena je i na nivou kantona, gdje su doneseni propisi, te se u najvećem broju kantona organizira polaganje arhivističkog (arhivskog) ispita.

Ono što karakteriše sistem organiziranja arhivističkog ispita i sticanja stručnih zvanja u arhivskoj djelatnosti jeste, nepostojanje jedinstvene procedure, te posebno usaglašenih programskih sadržaja sa kojima bi se jednoobrazno moglo uticati na obrazovanje i osposobljavanje arhivskih kadrova. Tako da to u određenoj mjeri postaje problem u stvaranju ukupne vizije razvoja arhivistike, gdje arhivski kadrovi trebaju imati posebno važnu ulogu.

Koliko je autoru poznato, najsvrsishodnije programske sadržaje na edukaciji i obrazovanju, te sticanju arhivističkog (arhivskog) zvanja U Bosni i Hercegovini uradio je Arhiv Tuzlanskog kantona. Naime, osim što je *Zakonom o arhivskoj djelatnosti* (2000 i 2013) jasno utvrđena ova obaveza, ona je detaljno razrađena odredbama *Pravilnika o polaganju stručnog arhivističkog (arhivarskog) ispita i sticanju osnovnog arhivskog zvanja* (2013), te posebno utvrđena zasebnim programima za polaganje stručnog ispita, a po osnovu stepena stručne spreme, te po osnovu dali arhivski djelatnik dolazi iz arhiva ili registrature. Ono što je zakonski i programski inovativno u odnosu na druge slične zakonske akte, jeste, da je navedenim propisima donesenim na području nadležnosti Arhiva TK, posebno su utvrđene norme/uslovi za sticanje određeni zvanja za arhivske kadrove u registraturama i u arhivskim ustanovama. Naime, programima su prilagođeni sadržaji prema značaju za kadrove u registraturama i kadrove u arhivima. Tako je utvrđen poseban *Program za polaganje stručnog arhivističkog ispita za kandidate sa srednjom stručnom spremom* (2013a), gdje su predloženi posebni predmeti za opći i posebni dio arhivističkog (arhivarskog) ispita. Za opći dio kandidat je dužan polagati: *Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, Federacije BiH i Tuzlanskog kantona, te Upravni postupak*. Kad je riječ o posebnom dijelu, predviđeni su slijedeći predmeti: *Arhivsko zakonodavstvo, Kancelarijsko poslovanje, Arhivistika i Arhivi i informacijske tehnologije*. Za sve predviđene predmete data je obavezujuća literatura koju kandidat treba konsultovati. Kandidat je obavezan provesti pripravnčki staž u vremenu od šest mjeseci uz pratnju zadužene komisije. Polaganjem stručnog ispita stiče se stručno zvanje **arhivski tehničar druge vrste**.

Program za polaganje arhivarskog ispita za kandidate sa srednjom stručnom spremom (2013b) predviđa iste predmete kao i za kandidate sa srednjom stručnom spremom za arhivistički ispit, s tim što se u sadržajnom dijelu *Programa* za sve predmete više akcenta dalo na pragmatični dio sadržaja, koji je više vezan za arhivsku problematiku registratura. Djelatnici u registraturama imaju sadržaje više pragmatične naravi i one koji su direktno vezani za provedbu zakonom utvrđenih arhivskih mjera u cilju zaštite i rukovanja arhivskom građom u nastajanju. Jedan od posebnih uslova za pristup stručnom arhivarskom ispitu jeste rad od najmanje šest mjeseci na arhivskim poslovima. Polaganjem stručnog ispita stiče se stručno zvanje **arhivar tehničar II vrste**.

Kad je riječ o višoj i visokoj stručnoj spremi, također su urađeni posebni programi. *Program za polaganje stručnog arhivističkog ispita kandidata sa višom i visokom spremom predviđen za djelatnike u arhivu* (2013c), sadrži *Opći dio* u kojem se polažu dva predmeta: *Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, Federacije BiH i Tuzlanskog kantona i Upravni postupak*. U *Posebnom dijelu* ispita predviđeni su slijedeći predmeti: *Arhivsko zakonodavstvo, Kancelarijsko poslovanje, Arhivistika, Arhivi i informacione tehnologije, Historija Bosne i Hercegovine, Pomoćne historijske nauke i Osnovno poznavanje stranog jezika*. Program sadrži detaljan popis oblasti, tema i pitanja koja kandidat treba usvojiti. Ta znanja se prevashodno odnose na teoretska i praktična pitanja neophodna da se savladaju procesi i radnje koji se provode u arhivskim ustanovama, ili su vezane za njih, poput: procesa zaštite građe u arhivima, sređivanja i obrade arhivske

građe, primjene standarda i normi, izrade naučno-informativnih pomagala, rada sa korisnicima, izrade e-baza i dr. Za sve predmete i sva pitanja kandidat se upućuje na referentnu literaturu. Nakon položenog stručnog ispita kandidat koji ima višu stručni spremu dobija zvanje **viši arhivski tehničar**, a kandidat sa VSS stiče stručno arhivističko zvanje **arhivist**. Kandidati sa višom i visokom školom koji dolaze iz registratura polažu po *Programu za polaganje stručnog arhivskog ispita sa višom i visokom stručnom spremom (2013d)*. Program sadrži istovjetne predmete kao i program za kandidate sa višom i visokom stručnom spremom koji dolaze iz arhiva, osim što kandidati iz registratura ne polažu predmet *Pomoćne historijske nauke*. Međutim, razlika je u sadržajnom smislu, jer je *Program* za kandidate iz registratura prilagođen procesima, radnjama i znanjima koja su vezana za rad registratura, odnosno registraturnu građu u nastajanju. Nakon uspješno položenog arhivskog ispita, kandidati dobijaju stručno zvanje **arhivar**. Poštivajući odredbe zakona, podzakonskih i provedbenih akata vrše se i pripreme kandidata za pristupanje arhivističkom (arhivskom) ispitu. U pripremama je uključen Arhiv, kao i članovi Komisije za polaganje arhivističkog (arhivskog) ispita, koje imenuje nadležno Ministarstvo. Članovi Komisije imaju zadatak da daju neophodna uputstva i smjernice kandidatima kako bi savladali određene sadržaje i spremni pristupili ispitu. Osim samostalnih (pojedinačnih) instrukcija, za određene grupe kandidata pripremaju se drugi edukacioni sadržaji, nekada frontalnog oblika, koji traju nekoliko dana, a imaju za cilj pripremanje i stručno osposobljavanje kandidata za ispit⁴.

Pristup arhivističkom ispitu ima jasno utvrđenu proceduru. Ispit provodi Komisija imenovana od strane nadležnog ministarstva, koju čine pored predsjednika koji dolazi ispred Ministarstva i zadužen je za opći dio ispita, dva stručnjaka iz oblasti arhivistike, jedan iz reda Arhiva TK i jedan ispred istaknutih arhivskih stručnjaka, ispitivač za strani jezik, te sekretar Komisije. Kandidat zahtjev za polaganje arhivističkog (arhivarskog) ispita upućuje nadležnom Ministarstvu, nakon čega Komisija vrši uvid u prijavu i utvrđuje dali kandidat ispunjava uslove da bi pristupio arhivističkom (arhivskom) ispitu, zašto se izdaje posebno Rješenje, koje se 15 dana prije utvrđenog termina za ispit dostavlja kandidatu. Sam arhivistički ispit se odvija u prostorijama Arhiva TK, polaganjem programom predviđenih opštih i posebnih stručnih arhivističkih oblasti. Za svaku oblast kandidat dobija zasebnu ocjenu, što se evidentira zapisnički na posebnom obrascu, a na kraju nakon što se završi ispitni proces, komisija se zajedničkom konsultacijom odlučuje o konačnom ishodu ispita. Zakonskim odredbama data je mogućnost ukoliko kandidat ne položi dva utvrđena područja, može izaći na dodatni termin koji zakazuje Komisija. U slučaju da kandidat ima negativnu ocjenu iz više dvije stručnih i općih oblasti, obavezan je ponovo pristupiti ispitu, kao i predhodni put. Za pristupanju ispitu i postignutim rezultatima kandidati dobijaju posebno Rješenje, koje izdaje nadležno Ministarstvo u kojem se potvrđuje uspješnost pristupanju arhivističkom (arhivskom) ispitu, te navodi stručno zvanje koje je kandidat stekao. U toku godine na stručni arhivistički ispit izađe između 60 i 70 kandidata.

Stručna zvanja su najneposrednije vezana za programe koje su kandidati realizirali i koji su vezani za stručni arhivistički ispit. Tako kandidati koji dolaze iz registratura polažu arhivarski ispit i po osnovu stepena obrazovanja mogu dobiti slijedeća stručna zvanja. Sa SSS zvanje: arhivar manipulant, arhivar tehničar II vrste, sa VŠ i dodiplomskim (Bečeler) zvanjem može se dobiti stručno zvanje viši arhivar tehničar, i sa VSS dobija se zvanje arhivar. Kada je riječ o zaposlenicima u arhivskim ustanovama isti polaganjem stručnog arhivističkog ispita dobijaju slijedeća stručna zvanja. SSS- arhivski manipulant i arhivski tehničar II vrste, sa VŠ viši arhivski tehničar i sa VSS- arhivist. Za arhivske kadrove sa VSS u skladu sa odredbama zakonskih i podzakonskih akata data je mogućnost i obveza stručnog napredovanja, gdje su jasno utvrđeni uslovi pod kojim kandidat može napredovati. Više stručno arhivističko zvanje stječe osoba koja ima osnovno stručno arhivističko zvanje, radno iskustvo i sposobnost samostalnog obavljanja i organizacije složenih poslova, odnosno ostvarenih rezultata u radu. Viša stručna arhivistička zvanja su: arhivski tehničar prve vrste, viši arhivist i arhivski savjetnik. Stručno zvanje arhivski tehničar prve vrste može steći osoba koja je najmanje pet godina provela u stručnom zvanju arhivskog tehničara druge vrste i ima ispoljenu sposobnost samostalnog obavljanja složenih arhivskih poslova, objavljeni stručni i drugi radovi.

Tako za slijedeće više stručno zvanje „viši arhivist“ kandidat može dobiti nakon 5 godina od sticanja osnovnog zvanja, a pod uslovom da se aktivno bavio pitanjima arhivske struke i postizao rezultate u cilju unapređenja i promovisanja iste. To podrazumijeva napredovanje u struci putem redovnog stručnog

4. U tom smislu Arhiv je 2013. proveo edukacioni sadržaj vezan za arhivare iz medijskih kuća sa područja Tuzlanskog kantona, te 2014. višednevni seminar za više od 100 arhivara iz obrazovnih ustanova sa područja Tuzlanskog kantona.

oglašavanja-pisanja stručnih i naučnih radova, realizacije određenih projekata te drugih prepoznatljivih stručnih sadržaja. Pored toga, više stručno zvanje „viši arhivist“ može steći osoba koja ima naučni stepen magistra nauka u oblasti arhivistike, historije, dokumentacionih i informacionih znanosti, najmanje pet godina radnog iskustva u obavljanju poslova arhivske djelatnosti; kao i osoba koja ima naučni stepen doktora nauka u oblasti arhivistike, historije, dokumentacionih i informacijskih nauka i najmanje tri godine radnog iskustva u obavljanju poslova arhivske djelatnosti.

Najviše stručno zvanje u oblasti arhivske djelatnosti u Bosni i Hercegovini je „arhivski savjetnik“. Isto se steći pod jasno utvrđenim uslovima koje je kandidat dužan ispuniti, a to su: pet godina iskustva u stručnom zvanju „viši arhivist“, te da je posebno dao doprinos razvoju arhivistike, u smislu bavljenja istom u teoretskom i pragmatičnom smislu. To podrazumijeva utvrđen broj objavljenih stručnih i naučnih radova, realiziranih projekata, aktivno učešće na međunarodnim i domaćim stručnim i naučnim konferencijama, te realizacija brojnih drugih za arhivsku struku važnih sadržaja. Osim toga, zvanje „arhivski savjetnik“ može steći osoba sa naučnim stepenom magistra u oblasti arhivistike, dokumentacionih ili informacijskih znanosti, najmanje pet godina iskustva u obavljanju poslova u oblasti arhivistike, dokumentalistike i informacijskih znanosti, te osoba sa najmanje tri godine radnog iskustva u arhivskoj djelatnosti, kao i naučni stepen magistra nauka iz drugih oblasti i sedam godina rada u arhivskoj djelatnosti, te naučni stepen doktora nauka iz drugih oblasti, i najmanje pet godina rada u arhivskoj djelatnosti i ostvarene rezultate u radu. Rad „arhivskog savjetnika“ treba biti prepoznatljiv po konkretnom doprinosu razvoju arhivske struke.

Postupak i procedura polaganja arhivističkog (arhivskog) stručnog ispita, sticanja osnovnih i viših arhivističkih i arhivskih zvanja ima svoje pozitivne strane, ali i značajnih nedostataka. Pozitivne strane su sadržane u činjenici da je polaganje stručnog arhivističkog (arhivskog) ispita i sticanje viših zvanja u arhivskoj djelatnosti zakonom utvrđena obaveza za sve djelatnike u arhivskoj djelatnosti. Kroz ovu formu značajnije se utiče na mobilnost arhivskih djelatnika, koji su pripremajući se za arhivistički (arhivarski) ispit u prilici da se upoznaju i usvoje znanja koja će im biti od pomoći u obavljanju arhivske djelatnosti. Pozitivno je to što se ta znanja primjenjuju u pragmatičnom pogledu u obavljanju arhivske djelatnosti, što ima izravni doprinos u provođenju brojnih zakonom predviđenih procesa. Praksa je pokazala, da u registraturama gdje su arhivski djelatnici prošli kroz proceduru polaganja arhivističkog (arhivskog) ispita stanje arhivske građe i uređenost arhivskog i kancelarijskog poslovanja je značajnije bolje, nego tamo gdje zadužena lica za arhivu nisu prošla kroz proces. Arhivski djelatnici koji su prošli kroz proces pripreme i polaganja arhivskog ispita, uspostavili su prisniju i profesionalniju vezu-kontakt sa djelatnicima arhiva, saradujući po brojnim pitanjima vezanim za problematiku arhivske djelatnosti. Zapaženo je da se značajan broj istih uključuje u dodatne forme educiranja (učešće na konferencijama, okruglim stolovima, promocijama i sl.), proširuju svoje stručne vidike, što im pomaže kod rješavanja brojnih otvorenih pitanja iz struke sa kojima se sreću. Ovo je posebno vezano za pitanja koja su vezana za postmodernističku arhivsku problematiku koja se odnosi na znanja iz domena stvaranja, upravljanja i zaštite elektronske informacije, ali i na druga značajna pitanja.

Ovakvom formom osposobljavanja arhivskih djelatnika, kroz jednoobrazan sistem stvaraju se normirana znanja, koja nalaze primjenu u praksi, što olakšava arhivu u provođenju zakonom predviđenih postupaka i procesa i stvaranja jedne stručne matrice, koja je garant značajnom pospješenoj stanja u oblasti arhivske djelatnosti.

Nedostaci ovakvog sadržaja odnose se na činjenicu da isti ne predstavlja cjelovit i zaokružen proces obrazovanja arhivskih djelatnika, te da ne može zamijeniti praznine koje su rezultat nepostojanja sistemске forme obrazovanja arhivskog kadra u redovnom sistemu školovanja. Polaganje stručnog arhivističkog ispita i sticanje arhivističkih zvanja predstavlja samo pokušaj da se koliko je to moguće izvrši stručna nadgradnja, koja bi imala pozitivnog uticaja na obavljanje arhivske djelatnosti. Druga slaba strana ove forme obrazovanja arhivskog kadra odnosi se na činjenicu, da Arhiv TK nije u poziciji da samostalno organizira i provodi navedeni proces, već je nosilac istog nadležno Ministarstvo, a Arhiv je u takvoj situaciji servis, odnosno izvršilac procesa, u formi kakvoj traži nadležno Ministarstvo. To ima uticaja na konačnu formu i rezultat postupka polaganja stručnog arhivističkog ispita i sticanja viših zvanja. Naime, sa više autonomnosti u radu, bilo bi više kreativnosti i profesionalnosti, što bi omogućilo realizaciju programskih sadržaja koji bi snažnije oblikovali znanje arhivskih kadrova.

No, u svakom slučaju, praksa koju provodi Arhiv TK na planu educiranja arhivskog kadra je pozi-

tivna i u datim okolnostima daje dobre rezultate. Međutim, za potpun osposobljen arhivski kadar neophodni su snažniji zaokreti u ovoj oblasti, koji podrazumijevaju, obrazovanje arhivskog kadra u redovnom sistemu školovanja, kroz sve nivoe: srednjoškolski, dodiplomski, master i doktorski. Samo se na taj način mogu obezbijediti arhivski kadrovi spremni odgovoriti na zahtjevne zadatke sa kojima se susreće arhivistika u vremenu globalizacije. Danas su arhivski djelatnici svojim znanjem i iskustvom rastrgnuti između klasičnog i modernog sa dosta dilema u pomirenju istog.

3 Neophodnost prilagođavanja izazovima suvremene struke

Kako bi se posljedice postojećeg kadrovskog ambijenta umanjile, neophodne su konkretne aktivnosti na tom planu, koje podrazumijevaju jedan novi pristup i novi kurs u oblasti arhivske kadrovske politike. Što treba da podrazumijeva taj novi pristup i novi kurs u oblasti kadrovske arhivske politike? Potrebno je da obuhvati nekoliko važnih pitanja. Prvo, neophodno je uspostaviti validan sistem obrazovanja arhivskih kadrova. Sistem koji podrazumijeva prije svega temeljno obrazovanje zastupljeno u redovnom sistemu obrazovanja i to na svim nivoima. Utvrđeni sistem obrazovanja arhivskih kadrova potrebno je uskladiti sa potrebama tržišta, a kroz realizaciju prihvatljivih obrazovnih programa koji će pratiti tržište rada. Dosadašnja praksa na tom planu je neprihvatljiva, jer najveći broj visokoškolskih institucija danas u zemljama tranzicije ne školuje kvalitetnu radnu snagu potrebnu između ostalog i arhivskom tržištu. Studijski odsjeci za obrazovanje arhivskih kadrova potrebno je da budu zasnovani na precizno utvrđenim nastavnim planovima, kojima bi bila obuhvaćena sva bita pitanja arhivske struke, ravnomjerno podijeljene po godinama studija. Pored toga obrazovne programe je neophodno konstantno obnavljati i dopunjavati i prateći tokove napretka struke. Dinamični razvoj arhivistike podložan je pojavi novih područja i struka, koje trebaju biti implementirane kroz redovan obrazovni sistem u oblasti arhivske djelatnosti. Programe je potrebno sačiniti na način kako bi se budući arhivski kadrovi fokusirali i osposobili za organizacionu i ličnu učinkovitost u oblasti povjerenim im radnim zadacima. Realizacijom obrazovnih programa treba stvoriti obrazovne i osposobljene arhivske kadrove, koji će biti konkurentni ostalim ponuđačima usluga na današnjem sveukupnom tržištu rada.

Pored osnovnog obrazovanja arhivskih kadrova u sistemu obrazovanja neophodno je određene kadrove usko specijalistički obrazovati, za obavljanje posebnih stručnih poslova poput: restauracije, konzervacije, mikrofilmiranja arhivske građe, zaštite filmske građe i drugih specijalnosti i specifičnosti arhivske struke. No, isto tako je važno da arhivski kadrovi danas posjeduju multidisciplinarna znanja i umijeća, iz razloga što je arhivistika danas u svojoj strukturi i suštini višeslojna disciplina.

Osim toga, za uspješno obavljanje arhivske djelatnosti posebno je važna suradnja arhivskih djelatnika sa profilima kadrova iz drugih oblasti, poput informatičara, historičara, bibliotekara, muzeologa i drugih. Ovo radi činjenice što se znanje i umijeće različitih profila kadrova nadopunjuje i na taj način pomaže rješavanju raznovrsnih pitanja.

Kako bi se sistem osposobljenosti arhivskih kadrova bio potpun, neophodno je isti zaokružiti organizovanjem postdiplomskog i doktorskog studija. Isti treba biti usklađen sa ukupnim reformskim visokoškolskim sistemom obrazovanja, kako po pitanju realizacije programskih sadržaja, tako i dobijanja stručnih zvanja neophodnih arhivskom tržištu.

Sistem obrazovanja arhivskih kadrova treba da ide u pravcu njihove osposobljenosti kako za samostalan, tako i timski stručni, te istraživački rad. Sve to podrazumijeva primjenu modernih metoda obrazovanja, po ugledu na svjetski prestižne obrazovne ustanove koje profiliraju ovu vrstu kadrova, kao i kadrove drugih oblasti kulture. Na taj način, obrazovani arhivski kadrovi treba da budu osposobljeni kako bi se jednostavno prilagodili novim situacijama i okolnostima kod značajnog broja pitanja iz oblasti arhivske struke, što je rezultat napretka i razvoja arhivistike i informacijskih tehnologija.

Osposobljavanje arhivskih kadrova neophodno je zbog potrebe prihvatanja novog, suvremenog pristupa, sagledavanja i rješavanja arhivske problematike u njenim brojnim segmentima. Ovo je posebno značajno kada je riječ o zaštiti, upravljanju i korištenju arhivske građe-informacija, kako na klasičnim tako i na novim nosačima. Taj sistem podrazumijeva praćenje – stručni nadzor informacije od samog njenog nastanka, kroz sve faze do stavljanja iste u sistem i funkciju korištenja i njene trajne zaštite. Suština ovog pitanja dovela je do potrebe promjene samog odnosa arhivskih kadrova prema istom, te potpunijeg i bližeg odnosa i saradnje između arhivista i arhivara. Ovakve okolnosti su uticale na potrebu promjene stručnog profila djelatnika na ovim poslovima. Šta to znači? To znači da je danas uloga arhivskih kadrova

promijenjena u smislu da je ista znatno aktivnija, jer oni ne smiju biti samo pasivni čuvari arhivske građe-informacija, već aktivni sudionici njene zaštite, kreiranja, upravljanja i korištenja. Ovakva potreba je dodatno uslovljena takvim odnosom i zbog različite prirode današnje arhivske informacije koja nastaje na različitim nosačima, od kojih je jedan broj njih poprilično nestabilan i promjenljiv. Ovo se posebno odnosi na problematiku elektronskih zapisa, čija je priroda uslijed tehničko-tehnoloških osobina prilično nestabilna, što zahtjeva poseban nivo raznovrsnog znanja i angažmana arhivskih kadrova. Na tom planu posebno je važna i neophodna saradnja između arhivskih kadrova i informatičara, kako bi se stavili pod nadzor svi postupci i funkcije zaštite, upravljanja i korištenja elektronskih informacija, s ciljem da iste sačuvaju autentičnost i vjerodostojnost, a njihova upotreba i funkcija bude sigurna i potpuna.

No, činjenica je da danas u praksi u arhivima zemalja u tranziciji, arhivski kadrovi veoma sporo ulaze u suštinu problematike vezane za elektronske informacije i druga pitanja koja tretira moderna i postmoderna arhivistika. Jer, još uvijek su u arhivima prisutni konzervativni i klasični pristupi i metodi sagledavanja i rješavanja arhivske problematike. Isti sa postojećim nivoom znanja ne mogu dati tražene odgovore, što je postala praksa koja negativno utiče na stanje i sudbinu arhivske građe na novim nosačima. Stoga je neophodno, da postojeći arhivski kadrovi teže promjeni starih nefunkcionalnih navika, te bržem usvajanju suvremenih tendencija u oblasti arhivske struke. Za taj proces neophodna je dodatna edukacija, koja se može realizovati putem različitih stručnih sadržaja (kursevi, savjetovanja, tečajevi, seminari i sl.) sa utvrđenim programima obuke teoretskog i praktičnog karaktera. Usvajanje novih modernističkih znanja podrazumijeva suradnju i sudjelovanje arhivskih kadrova u sadržajima arhivskih službi zemalja razvijenog svijeta.

Kako bi se iznašla najadekvatnija i najfunkcionalnija rješenja u oblasti zaštite, rukovanja i upravljanja arhivskom građom, te odgovorilo na brojna otvorena pitanja suvremenog arhivskog doba treba težiti promjeni postojećih stručnih stajališta. To podrazumijeva prihvatanje svih vrijednosti klasičnih i modernih, u vidu prihvatljive norme i standarda, koji će biti garant uspješnog obavljanja arhivske djelatnosti, te pozitivnih rješenja brojnih otvorenih pitanja koja sa sobom nosi dinamični razvoj arhivistike. Stoga je jasno da danas, ali i u buduće status arhivske struke će u velikoj mjeri zavisiti će od strukture i obrazovnog nivoa arhivskih kadrova. Jer samo sa obrazovnim i osposobljenim arhivskim kadrovima možemo imati sposobnu i profesionalnu arhivsku struku, koja je garant očuvanja arhivske građe kao bitnog činioca kulturnog identiteta društva i države.

Izvori i literatura

Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 16/2001.

Uredba o uvjetima i načinu polaganja stručnog arhivističkog ispita i načinu sticane stručnih zvanja u arhivskoj struci. *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 12/03 i br. 46/09.

Program stručnog arhivističkog ispita za pripravnike i službenike u organima uprave i službama za upravu i pravnim osobama u Federaciji Bosne i Hercegovini. *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 55/03.

Zakon o arhivskoj djelatnosti RS. *Službeni glasnik RS*, br. 119/98.

Pravilnik o uslovima, rokovima i načinu polaganja stručnog arhivskog ispita, priznavanju arhivskog ispita i uslovima sticanja stručnih arhivskih zvanja. *Službeni glasnik RS*, br.126/2010.

Zakon o arhivskoj djelatnosti „Sl. novine Tuzlanskog kantona“, br. 15/2000. i 39/13.

Pravilnik o polaganju stručnog arhivističkog (arhivarskog) ispita i sticanju osnovnog arhivskog zvanja. *Službene novine Tuzlanskog kantona*, br. 1/13.

Program za polaganje stručnog arhivističkog ispita za kandidate sa srednjom stručnom spremom (2013a). Akt Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona , br:10/1-48-4493/13, od 4.3.2013.

Program za polaganje arhivarskog ispita za kandidate sa srednjom stručnom spremom (2013b). Akt Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, br: 10/1-48-4493/13, od 4.3.2013.

Program za polaganje stručnog arhivističkog ispita kandidata sa višom i visokom spremom predviđen za djelatnike u arhivu (2013c). Akt Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, br:10/1-48-4499/13, od 4.3.2013.

Programu za polaganje stručnog arhivskog ispita sa višom i visokom stručnom spremom (2013d). Akt Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, br: 10/1-48-4499/13, od 4.3.2013.

SUMMARY

Archival staff is an essential factor in the successful performance of archival activities. The overall result of the protection and use of archival information depends on their qualification. In the time of rapid technological development, archival science has gained intensity and dynamism, and as a response to all the development in this field, archives need archival staff, capable to respond to the demands of a new era. This implies a new educational form of archival staff. In transition countries, the classical approach to the education is largely retained, which does not give good results and can not respond to all the requirements of a contemporary archive profession. One of the aspects of the education of archive personnel is the statutory obligation to pass professional archival exams and acquire archival skills. Archives of Tuzla Canton pays a significant attention towards education by establishing a system that includes specially designed programs for archives and registry/record offices. In order to acquire archival skills for the archives, the program envisages content related to the processes carried out in the archives, and for the candidates from the registry, professional content related to issues related to records management is preferred. Depending on the professional archival examination, according to the program and the professional qualification, vocational qualifications are also obtained. Archivists are allowed to acquire higher archival skills. All this contributes significantly to the improvement of archival profession. However, the existing approach needs to be changed through a new educational policy. That includes the establishment of a valid education system for archival staff, represented in a regular education system at all levels. In addition, it is imperative for the educational system to align with the needs of the archive market, through the realization of acceptable programs that will follow the labor market. In this way, it is necessary to create educated and qualified archival staff for self-employment and teamwork, adaptive to new situations and circumstances, and capable of engaging in solving all open issues of contemporary archival profession.

Typology: 1.02 Review Article

Submitting date: 14.06.2017

Acceptance date: 23.06.2017